

Itsepromootion semiotiikkaa

Tomi Visakko: *Self-promotion as semiotic behavior. The mediation of personhood in light of Finnish online dating advertisements.* Helsinki: Helsingin yliopisto 2015. 320 s. ISBN 978-951-51-1398-6.

Tomi Visakko tutkii väitöskirjassaan *Self-promotion as semiotic behavior: The mediation of personhood in light of Finnish online dating advertisements* verkon deittipalveluissa esiintyvien kontakti-ilmoitusten kieltä. Verkkoympäristöissä käytettyä suomen kieltä on ehditty tutkia jo monin tavoin (ks. esim. Helasvuori, Johansson & Tanskanen toim. 2014; Holappa 2011, 2014). Holappa (2014: 17) määrittelee deittipalvelun ”internetissä toimivaksi, ylläpidetyksi ympäristöksi, jossa toimitaan anonyymeina itse luotujen (deitti-) profiilien kautta. Tavoitteena on etsiä sopivaa seuraa erilaisten hakuparametrien avulla. Palvelun tarkoituksena on saattaa yhteen kaksi potentiaalisesti toisistaan kiinnostunutta henkilöä”. Visakon työ ei lähesty kontakti-ilmoituksia määrättyjä kielen piirteitä jakavana genrenä vaan semioottisena toimintana, jossa keskeisenä kohteena on itsen esittely ja markkinointi seuralaiskandidaateille. Aiheen käsittely rakentuu semioottisen antropologian teorialle ja analyysimenetelmälle. Koska Visakon valitsemat lähestymistapa ja teoria eivät ole tuttuja kielitieteessä, joutuu tekijä esittelemään laajasti omia käsitteellisiä lähtökohtiaan.

Perusteellisen teoriajohdannon lisäksi Visakon työ tarjoaa laajan ja yksityiskohtaisen esimerkin teorian sovelta-

misesta käytännön analyysissä. Työ antaa kokonaisuutena teoreettiset ja analytytiset työkalut – ja sitä kautta selkeän mallin – merkityksen tutkimiseen. Työ on myös ajankohtainen vastaus kysymykseen, mitä tarkoitetaan kielen ja kielellisen merkityksen sosiaalisuudella.

Tutkimuskysymykset ja -aineisto

Visakon tutkimuskohteena ovat ne tavat, joilla kontakti-ilmoitukset toimivat henkilönä olemisen ja intersubjektiivisen vuorovaikutuksen välineinä. Itse-esittely (*self-promotion, itsepromootio*) kuuluu olennaisesti kontakti-ilmoituksiin. Tähän viittaavat sekä kulttuurinen metadiskurssi että tehty tutkimus (s. 60). Työ tarkastelee itse-esittelyn prosesseja, joissa idealisoitu minäkuva (*selfhood, personhood*) ja sosiaaliset suhteet välittyvät lukijoille. Itse-esittelyä lähestytään käyttäytymisen reflektiivisinä malleina, jotka ovat hallinnassa ainakin osalla kirjoittajista.

Aineiston analyysi jäsentyy seuraavien näkökulmien mukaan: Luku 4 tarkastelee laajasti tekstipiirteitä ja rakenteita indekseinä, jotka viittaavat ihmistyyppeihin ja ihmisten ominaisuuksiin. Luku 5 analysoi kontakti-ilmoituksissa esiintyvää evaluointia. Luku 6 selvittää, miten kirjoittajat pyrkivät valikoimaan lukijoista ne, joille haluavat viestinsä osoittaa, tai miten muuten kirjoittajat yrittävät kontrolloida vuorovaikutustilannetta. Luvussa 7 Visakko tarkastelee itse ilmoitusteksteissä tai muualla aineistossa esiintyvää ilmoitustekstejä ja

kyseistä viestintäkanavaa koskevaa meta-diskurssia.

Visakon työn aineisto muodostuu kolmesta erillisestä ja erityyppisestä osasta. Ensimmäisen muodostavat varsinaiset kontakti-ilmoitukset (111 kpl), jotka on kerätty kahdelta suomenkieliseltä verkkoilmoitussivustolta (Deitti.net ja Match.com). Aineiston tekijä on kerännyt vuonna 2007 Jyrki Kalliokosken ja Ilona Herlinin johtamassa Suomen Akatemian *Contexts of subordination* -hankkeessa. Visakon tutkimuskohteena on nyt alkuperäiseen aineistoon sisällytetty vapaa teksti. Aineisto on jaettu neljään eri ryhmään kirjoittajien mukaan: miehet hakemassa kontaktia naisiin, naiset hakemassa kontaktia miehiin, miehet hakemassa kontaktia miehiin ja naiset hakemassa kontaktia naisiin. Ilmoitusten pituus vaihtelee paljon: keskimääräinen pituus on 18 lausetta, pisin muodostuu 70 lauseesta (s. 66). Työssä on pyritty turvaamaan kirjoittajien riittävä anonymisyys: tekstejä lainataan suoraan vain osittain eikä nimimerkkejä käytellä yhdessä vastaavien tekstien kanssa.

Toisen osan aineistoa muodostavat pienen kyselytutkimuksen vastaukset. Kyselytutkimuksessa 37 yliopisto-opiskelijalta kysyttiin kolmen kontakti-ilmoitus-tekstin synnyttämistä vaikutelmista. Jokaisen tekstin kohdalla piti nimetä kolme vaikutelmaa, sitten alleviivata tekstin osa, joka tuki vaikutelmaa, ja viimein määrittellä vaikutelman vahvuus 5-portaisella asteikolla.

Kolmas osa aineistosta on kontakti-ilmoituksia käsittelevää metadiskurssia. Se koostuu kahdesta netti-ilmoittelua käsittelevästä oppaasta, verkossa ja sanomalehdissä ilmestyneistä teksteistä ja yhdestä televisiokeskustelusta. Metadiskurssi-aineiston valinnan Visakko kertoo tehneensä tarkoitushakuisesti: hän etsi verkon keskusteluista tekstejä, joissa puhuttiin juuri vuorovaikutuksesta, kielen käytöstä ja viestinnästä. Meta-aineistoa kä-

sitellään työssä vain siltä osin kuin siinä on aiheena kielen ja persoonallisuuden suhde.

Aineistokirjo on perusteltu ja onnistunut. Sekä kysely- että meta-aineisto tuovat esille tulkintojen hajaantumisen: sama tekstipiirre saa sekä myönteisiä että kielteisiä tulkintoja. Toisille jokin tekstipiirre indeksoi yksilöllistä ominaisuutta, toiset tulkitsivat saman tekstipiirteen sosiaalisen normin noudattamisena tai rikkomisena.

Teoreettiset lähtökohdat

Kirjan johdantoluku avaa holistisen näkökulman semioottisen toiminnan ja intersubjektiviisuuden käsitteisiin. Toinen luku johdattelee lukijan syvälle semioottisen teorian käsitteistöön ja historiaan. Visakon teoksen teoreettiset ja metodiset lähtökohdat ovat amerikkalaisessa pragmatistisessa teoriassa. Tämä laaja ihmistieteellinen näkökulma tai metateoria nojaa Charles Sanders Peircen semiotiikkaan (ks. esim. Short 2007). Lingvistiikkaan Peircen kolmijakoisen merkkiteorian ja prosessiajattelun toi ensimmäisenä Roman Jakobson jo 1950-luvun alussa (ks. esim. Jakobson 1990, luku 25). Peircen merkkiteoria on suodattanut sen jälkeen hitaasti kielen rakenteen ja merkityksen kuvaukseen. Merkityksen kolmijakoisuus *symboliseen, indeksiseen ja ikoniseen* puoleen ovat käyneet vähitellen tutuiksi kieli-tieteilijöille monista yhteyksistä: indeksisyys (indeksikaalisuus) on monipuolisesti hyödynnetty ja analysoitu käsite sekä kielioppiteoriassa että kielen käytön tutkimuksessa. Samoin ikonisuuden ilmiö on tunnustettu (tosin myös kiistetty) kaikilla kielen rakenteen tasoilla (syntaktinen, morfologinen ja leksikaalinen ikonisuus). Indeksikaalisuuden ja ikonisuuden käsitteiden suosiota selittänee osaltaan se, että itse ilmiöt ovat tuttuja monista muistakin lähteistä. Merkityksen prosessuaalisuus, joka on myös keskeinen osa peirceläistä ajattelua, on omaksuttu ling-

vistiikassa hitaammin. Prosessiajattelun teoreettisena lähteenä ja analyysin mallina Visakon työssä on toiminut amerikkalainen semioottinen kulttuuri- ja kieli-antropologia. Tunnetuin tämän tutkimus-suunnan edustaja lienee Michael Silverstein. Silversteinin lisäksi Visakon keskeisinä innoittajina ovat Paul Kockelman ja Asif Agha. Visakon lähtökohta on kuitenkin integrationistinen: tutkimuskohdetta ymmärtävä kuvaus on etusijalla, ei puhdas teoria. Kieliantropologisen perinteen lisäksi Visakko viittaa paikoin muun muassa Erving Goffmanin myöhäistuantoon. Visakko hyödyntää analyysissään myös diskurssianalyysin käsitteistöä. Monipuoliset viittaukset todistavat sekä laajaa lukeneisuutta että syvällistä tutkimusalan historian ymmärrystä.

Visakko lähestyy kontakti-ilmoituksia vuorovaikutuksellisenä toimintana. Esi-tellessään itseään kontakti-ilmoituksen kirjoittaja ei pelkästään kerro itsestään tosiasioita vaan käyttää kieltä semioottisena resurssina rakentaakseen idealisoitua kuvaa itsestään. Itsestä kertomista ohjaavat kirjoittajan käsitykset lukijoista ja heidän odotuksistaan. Kirjoittaja pyrkii myös vaikuttamaan lukijoiden valikointumiseen ja heidän reaktioihinsa. Teksti tuottaa kirjoittajan ”minän” ja lukijan ”sinän” eri keinoin. Asetelma herättää perustavia kysymyksiä merkityksen luonteesta, kielen rajoista ja yleensä lingvistisen analyysin mahdollisuuksista ylittää perinteisesti ymmärretyt kielen rajat ja edetä tekstin tutkimisesta vuorovaikutuksen kuvaukseen. Vuorovaikutusta tutkivan lingvistin suuri kompastuskivi on oman intuition hyödyntäminen. Tutkijan introspektiiviset käsitykset pitäisi perustella metodisesti ja metateoreettisesti. Yhteisön jäsenenä me pystymme itse ymmärtämään ja selittämään muille ja itsellemme omaa käyttäytymistämme, mikä pätee myös kielelliseen käyttäytymiseen. Ajatus kielen perustavanlaatuisesta reflektiivisyydestä yhdistää semioottisen näkö-

kulman eräisiin muihin kielen (ja yleensä kognition) sosiaalisuutta, kehollisuutta ja toiminnallisuutta korostaviin kognition tutkimuksen suuntauksiin (ks. esim. Enfield & Levinson toim. 2002; Tomasello 1999, 2014; kognition tutkimuksen historiasta ks. Sinha 1988).

Pragmatismien hengen mukaisesti Visakko ei näe merkitystä mentaalisenä representaationa vaan kokemuksellisena ja vuorovaikutuksellisenä toimintana fyysisissä, kulttuurisissa ja sosiaalisissa konteksteissa. Merkitys on hajallaan (*distributed*) tässä sosiaalisessa semioosin prosessissa. Merkitys on hajallaan myös yhteisössä. Tässä Visakko (s. 41) viittaa Putnamilta (1975) peräisin olevaan kielellisen työnjaon käsitteeseen. Työnjaolla tarkoitetaan sitä, että kaikilla yhteisön jäsenillä ei ole samoja kielellisiä resursseja tai sosiaalista valta-asemaa vaikuttaa (omien tulkintojensa kautta) totuttuihin tulkintaprosesseihin. Yhteisön eri ryhmillä voi olla keskenään poikkeavat stereotyyppiset käsitykset materiaalisista, sosiaalisista, mentaalista tai kulttuurista lajeista tai tyypeistä (*kind*). Visakon analyysissä paljastuu esimerkiksi, että kontakti-ilmoituksen kirjoittajilla on keskenään eriäviä käsityksiä kontakti-ilmoituksista genrenä ja vuorovaikutuksellisenä toimintana.

Merkitys semioottisena prosessina ja toimintana: merkki, objekti, tulkitsin

Peircläisen semiotiikan mukaan merkitys on prosessissa, jossa *objekti* (*object*), *merkki* (*sign*, *representamen*) ja *tulkitsin* (*interpretant*) yhdistyvät reaalisessa viestintätilanteessa. Tätä holistista kolmijäsenistä suhdetta ei voi palauttaa kahdeksi kaksijäsenisiksi suhteeksi – siis suhteeksi merkin ja tulkitsimen ja toisaalla suhteeksi objektin ja merkin välillä. Tulkitsin ei vastaa saussurelaisen merkin *käsite-* tai *merkitty*-osaa (ks. de Saussure 2014 [1916]). Näin peircläinen merkin käsitekin poikkeaa oleellisesti Saussu-

ren merkin, merkitsijän tai akustisen kuvan käsitteistä. Visakko esittelee peirceläisen merkitysteorian keskeiset käsitteet huolellisesti luvussa 2.1. Objekti on terminä hankala, sillä itse käsite kattaa kaiken mahdollisen, joka voi olla jaetun huomion kohteena: esineet, asiainlat, sosiaaliset suhteet, tunnetilat, kulttuuriset rakenteet, kielelliset ilmaukset, intenciot jne. Objekti on mikä tahansa havaittava tai tunnistettava, johon merkki tunnistettaessa merkiksi liitetään. Kun kyse on ihmisestä havaitsijana ja toimijana, voimme puhua *agentista*, joka tuottaa yhteyden merkin ja objektin välille. Tämän merkki–objekti-yhteyden luomisen tulos on tulkitsin, joka puolestaan voi toimia (semioosiketjun jatkuessa) uutena merkinä, joka liitetään johonkin (uuteen) objektiin. Reflektion kyky mahdollistaa semioosiketjun jatkumisen yhden agentin toimintana, mutta vuorovaikutuksessa semioosi jakaantuu yhteisölliseksi. Tulkinta edellyttää tulkittavien objektien valintaa ja sattumanvaraisesti havaitun todellisuuden *suodattamista* (*sieving*) tulkittaviksi merkeiksi (s. 34). Kulttuuriset käytänteet (normit, koodit) ja totutut viestintätavat vaikuttavat suodattamiseen ja rajoittavat tulkitsijan tietoista valintaa.

Semioottisen analyysin lähtökohta (sekä teoriassa että analyysikäytännössä) on semioottinen kehys (*semiotic framing*). Yhden kehyksen tulkitsin voi toisessa kehyksessä olla objekti tai merkki (s. 35). Itsepromootion semioosissa objekti voi olla esimerkiksi kirjoittajan fyysinen ominaisuus, jonka merkinä toimii hänen oma peilikuvansa. Tämän suhteen representationaalisen tulkitsimena toimii kielellinen esitys, joka tulkitsee peilikuvaa erilaisten kulttuuristen symbolien avulla. Samalla kirjoittaja pyrkii otamaan huomioon tekstin ymmärrettävyyden ja sen mahdollistamat päätelmät. (Eriaisista tulkitsimista ja merkeistä löytyy laaja esittely kirjan luvussa 2.1.) Yhteenvetona voisi todeta, että peirceläisen

semioottisen ajattelun olennainen piirre ja ero saussurelaiseseen merkityskäsitykseen on siinä, että merkitys nähdään tulkintatilanteessa tapahtuvana abduktiivisena päättelyinä.

Itsepromootio genrenä ja semioottisena toimintana

Kontakti-ilmoituksen itse-esittelyä voidaan analysoida kaiken tasoisina merkeinä aina ortografiasta tekstin makrorakenteisiin. Alaluvuissa 2.2.1–2.2.2 Visakko tarkastelee mahdollisuutta analysoida yksittäisiä kontakti-ilmoituksia määrittelemällä niiden yleinen tekstityyppi (genre) tai rekisteri ja sen jälkeen vertaamalla itse tekstejä tähän yleistettyyn tyyppiin. Visakko näkee tässä lähestymistavassa monia ongelmia, jotka liittyvät yleistetytyn genren epistemologiaan. Tekstityypin ominaisuudet ovat analyttisen toiminnan ja reflektion tulosta. On ongelmallista ajatella, että määrätty teksti sinänsä kuuluisi tähän analyysin tuloksena syntyneeseen tyyppiin. Ajatus sisältää tyyppillisen reifikaatioksi kutsutun virhepäätelmän, eli tyyppi sijoitetaan takaisin todellisuuteen. Kontakti-ilmoitukset eivät edusta yhtä tekstigenreä, joka määrittäisi joidenkin kriittisten kielenpiirteiden kautta. Visakko esittää, moniin samansuuntaisiin lähdeviitteisiin tukeutuen, ettei yksittäisen tekstin ja sen edustaman dekontekstualisoidun (teksti)tyypin suhde ole koskaan täydellinen. Aktuaalinen tekstin tuottaminen ja tulkinta yhdistävät erilaiset reflektiivisen toiminnan tuloksena syntyneet mallit reaalisessa tilanteessa koettuihin seikkoihin. Tekstin indeksinen suhde yleiseen malliin toteutuu kirjoittajasta ja tulkitsijasta riippuen eri tavoin. Abstrahoitu tekstityyppi ei ole kaikilla samanlainen (ks. edellä). Yleistä mallia voidaan käyttää hyväksi myös rikkomalla sen periaatteita. Esimerkkinä tästä ovat mainokset, joissa rikotaan perinteisen mainoksen konventioita tietoisesti.

Visakko esittelee termien *tekstityyppi* ja *rekisteri* suhdetta toisiinsa laajoin kirjallisuusviittein. Käsitteiden suhde on määritelty kirjallisuudessa eri tavoin. Usein genre määritellään toimintatyyppiä, kun taas rekisterin tasolla tekstipiirteiden ja asiasisällön katsotaan indeksoivan erilaisia toimijatyyppiä. Kaksi samaa genreä edustavaa tekstiä voivat edustaa keskenään eri rekistereitä. Visakko katsoo genre–rekisteri-eron olevan hyödyllinen analyysissä, mutta näkee käsitteiden olevan paljossa myös päällekkäisiä. Sekä genre että rekisteri toimivat reflektiivisinä malleina vuorovaikutuksessa.

Alaluvussa 2.2.3 Visakko tarkastelee, miten nämä reflektiiviset mallit yleisemmin toimivat vuorovaikutustilanteissa. Reflektiivinen malli voi olla yleisesti tunnettu ja hyväksytty yhteisössä (*enregistered*), jolloin siitä on tullut peircelandaisella terminologialla ilmaistuna *indeksinen legisign*. Se on konventionaalistunut malli (ikoni), jonka avulla vuorovaikutuksessa ilmenevät seikat yhdistetään indeksisesti yleisiin tyyppeihin, esimerkiksi osallistujan sosiaaliseen asemaan ja intentioihin. Reflektiivisiin malleihin liittyy *semioottisia ontologioita* eli oletuksia todellisuudesta, joiden avulla toimija tunnistaa indeksejä ja yhdistää niitä esimerkiksi määrittäisiin ihmistyyppeihin. Indeksinä voi toimia mikä tahansa havaittava ja tulkittavissa oleva henkilön tai heidän tuotoksensa piirre. Tulkintaprosessiin kuuluu dynaamisuus, jota Visakko kutsuu Kockelmania mukaillen *ontologiseksi muuntumiseksi* (*ontological transformativity*), eli havaitun tulkinta voi muuttua, jos tulkitsija havaitsee aikaisemman tulkinnan kanssa ristiriidassa olevan asiaintilan (s. 47).

Teorian testaaminen ja analyysin tulokset

Työn tekstianalyyseissä teoria ja oivaltava intuitio toimivat saumattomasti. Analyysi-

sien myötä itse teoria alkaa elää ja viittaukset kirjallisuuteen johdattavat lukijaa syvemmälle pragmatistiseen lähestymistapaan ja sen historiaan. Esittelen tässä aluksi esimerkkien kautta teorian ja empirian kohtaamista.

Visakko hakee teoriaa ja analyysimetodia, joka ei abstrahoi kieltä koodiksi tai genreksi. Kieltä koskevat abstraktiot kuuluvat kielen kulttuuriin (Määttä 2009: 28), toisin sanoen ne ovat yhteisösidonnaisia kieli-ideologioita (Silverstein 1979). Koska nämä viestijöiden metakäsitykset kielestä (yleensä tai määrättyssä käyttötilanteessa) ovat erottamaton osa kielen välittämää merkitystä ja kielen todellisuutta, täytyy analyysimenetelmän tarjota työkalut liikkumiseen semioottisen ontologian eri tasoilla. Hyvin yleisellä tasolla nähtynä kyse on merkityksen kuvaamisesta ”maailmassa”, ei ”mielessä”. Teksti ymmärretään liittämällä sen piirteet indeksinä sosiaalisiin statuksiin, henkilötyyppeihin, mielentiloihin, intentioihin, fyysisiin ominaisuuksiin, tekstityyppeihin. Näihin asioihin työssä viitataan termillä semioottinen ontologia. Kyse on viestijän kokemuksellisen maailman kuvaamisesta, koska semioosissa on kyse tämän kokemuksellisen maailman sisäisistä (usein indeksisistä) suhteista. Visakko (s. 38) lainaa Kockelmanin käsitettä *residence in the world*, joka viittaa niihin ei-propositionaalisiin prosesseihin, joiden kautta ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Tällainen prosessi on esimerkiksi oman tai toisen teon tunnistaminen merkiksi toimijan tavoitteesta (objekti). Prosessiin kolmantena osana liittyvä tulkitsin voi olla oma toiminta, oma (tai vastaavasti toisen) identiteetti tai rooli. Tekstissä esiintyvä arvolausuma liitetään arvoon, jolloin tulkitsimena voi olla identiteetti (ks. myös Kockelman 2013: 96–116). Kontakti-ilmoitukset ovat monitasoisia merkkejä, joiden tulkinta tuottaa käsityksen kirjoittajan persoonasta ja identiteetistä.

Merkityksen tapaan myös ihmisen mieli on hajaantuneena semioottisissa prosesseissa: subjektiivisen mielen (*subjectivity*) ja intersubjektiivisen mielen välillä ei ole ylittämätöntä kuilua. Yksilöllinen käsitys omasta itsestä syntyy vähitellen, kun yksilö sovittaa yhteen kokemuksiaan fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Visakko tarkastelee monissa yhteyksissä sekä käsitteellisesti että tekstiesimerkkien kautta subjektiivisen yksilöllisyyden muodostumista. Käsitys itsestä henkilönä, omasta identiteetistä, syntyy sosiaalisessa kentässä. Yhtäältä on kyse siitä, toimivatko muiden mentaaliset tilat agentin omien mentaalisten tilojen syinä; toisaalta on kyse siitä, käyttävätkö muut agentin mentaalisia tiloja omien mentaalisten tilojensa perusteluina.

Miten kirjoittajan persoonallisuus välittyy kontakti-ilmoituksissa? Kirjoittajat asemoivat itsensä eri tavalla: toiset sijoittavat itsensä deittivaruuteen, toiset maantieteelliseen paikkaan tai henkilöhistoriansa johonkin vaiheeseen. Eroja löytyy myös siinä, onko teksti esittävää (ikonis-indeksistä) vai kuvailevaa (indeksis-symbolista). Edelliset saavat suoran vastaanoton ja arvioinnin. Jälkimmäiset otetaan aivan kuin lupauksina, jotka voidaan myöhemmin testata. Kyselytutkimuksessa sama tekstipiirre tulkittiin sekä itselähtöisenä tai lukijaa lähestyvänä. Tulkintojen keskinäisen ristiriitaisuuden lisäksi sekä meta-aineistosta että kyselytutkimuksen tuloksista käy ilmi, että tekstin tulkinnassa huomio kiinnitetään helposti esille nostettaviin ja näkyviin piirteisiin, kuten ortografiaan tai typografiaan. Metadiskurssissa esiintyy vastakkaisia kantoja kontakti-ilmoitusten luotettavuudesta ja autenttisuudesta. Itsensä esitleminen tapahtuu useammin luettelemalla omia henkilöpiirteitä ja mielipiteitä kuin kertomalla omasta henkilöhistoriasta.

Asenteiden välittymisessä aineistoista erottuu kaksi ryhmää. Toinen tapa on eksplisiittinen rakenne, jossa verbit, ku-

ten *haluta, pitää, kaivata, arvostaa, toivoa*, saavat lausekomplementin, kuten esimerkiksi 5.3: *Ainakin haluan päästä kertomaan, mitä haluan*. Toisen arvojen ilmaisyryhmän muodostivat sanat, joihin liittyy stereotyyppisesti arvottavia konnotaatioita: *huumorintajuinen, kärsimätön, empaattinen, hyvä kutomaan, tiukkapipo, itseksä*. Näissä tapauksissa arvottaminen jää implisiittisemmäksi. Positiivisilla itsekuvauksilla on useita merkitys- ja tulkintalinjoja. Positiiviset itseluonnehdinnat, kuten *rehellinen, luotettava, kiinnostunut hyvästä seurasta*, esiintyvät taajaan naiiveilta tuntuissa ja redundanteissa ilmauksissa. Visakko tulkitsee ilmaukset (s. 165–166) normaalisuuden indekseinä, vastakohtana poikkeavalle tai epänormaalille. Ilmausten näennäisesti turha käyttö viestii henkilön sitoutumista yhteisöllisiin normeihin. Ilmaus *kiinnostunut hyvästä seurasta* viestii, ettei kirjoittaja ole epäsosiaalinen, vaikka verkkodeittailijat sellaisiksi usein mielletäänkin.

Visakko osoittaa aineistoesimerkkien kautta, miten kirjoittajat hallitsevat metanäkökulmia ja pystyvät tekstualisoimaan totunnaisia arvostuksia ja tuomaan niitä esille implisiittisesti. Itseesittelystä kirjoittajalla on erilaisia keinoja etsiä historiastaan ja persoonastaan seikkoja, jotka toimisivat indekseinä hänen *ihanneminästään*. Yksi tapa on lähteä kulttuurissa jaetuista ideaalisista symboleista (arvostetut harrastukset ja ammatit jne.) ja yrittää kytkeä omat henkilökohtaiset asiat (semioottiset objektit) tavalla tai toisella näihin. Tämä onnistuu esimerkiksi käyttämällä rakenteita ja sanastoa, jotka indeksoivat näitä ideaalisia kulttuurisia konteksteja ja malleja. Näin kirjoittajan itselleen antama snobiluonnehdinta voi toimia kulttuurisesta kontekstista riippuen joko positiivisena tai negatiivisena merkinä. Eräs kirjoittaja näkee snobin poikkeavana ulkoryhmäläisenä, jonka ryhmään hän ei tavallisena kuulu. Toinen sanoo olevansa snobi myönteisessä mie-

lessä: hän ilmaisee kuuluvansa arvostettuun ulkoryhmään eli niihin, jotka ovat paneutuneet syvällisesti määrättyyn harastukseen (ks. s. 167–168). Snobiksi tunnustautuva kirjoittaja tunnistaa tavanomaiset asenteet, mutta antaa ymmärtää, ettei hyväksy niitä.

Visakko nostaa analyysissä esille ilmoitusteksteissä esiintyvän performatiivisuuden (5.2.2). Performatiivisesta näkökulmasta teksti on holistinen siinä mielessä, ettei sen esitystapaa eikä sosiaalista funktiota ole selvästi osoitettu: itse semioottinen toiminta nousee päällimmäiseksi asiaksi. Kirjoittajan omat asenteet ja reflektoidut meta-asenteet tekstualisoituvat esittelyteksteissä joskus hyvin suoraan. Eräs itse-esittely (esimerkki 5.13) alkaa metatason kehystyksellä: *Katsotaan miten rehellisyys uppoaa teihin, – –*. Jatkossa kirjoittaja liittää itseensä negatiivisia luonnehdintoja, kuten *yliherkkä, paniikkihäiriöinen, syömishäiriöinen*. Tätä ensimmäisen tason asennetta seuraa toisen tason asenteen ilmaus *varmasti turhan suora deitti-ilmoituksen kirjoittajaksi*. Tätä seuraa selväsanainen kanta lukijoiden odotettuun asenteeseen: *– – et taikuulla tahdo minua*. Ja lopuksi kirjoittajan asenne muita kirjoittajia ja koko genreä kohtaan välittyy implisiittisesti: *Jos naisihanteesi on normaali ja harmiton, minusta ei beibi siihen ole*.

Kuvauksen empiirinen validiteetti

Uuden teorian kohdalla arvioinnissa koroostuu tulosten empiirinen validiteetti, koska tulokset ovat erityyppisiä kuin tuuissa tutkimusasetelmissa. Tässä on ollut mahdollisuus vain suppeasti (ja monin tavoin puutteellisestikin) esitellä Visakon oivaltavaa analyysiä, mutta jo esitetynkin perusteella voi argumentoida valitun teorian puolesta: se on sopiva ja toimiva itse-esittelytekstien analyysissä. Visakon analyysit vakuuttavat, ja niiden myötä muodostuu kattava näkökulma aiheen

empiiriseen todellisuuteen. Työ on hyvä esimerkki kontekstia ymmärtävästä tutkimusotteesta ja analyysimenetelmästä, jossa on mahdollista liikkua eri abstraktiotasoilla. Kielen indeksisyydestä kiinnostuneelle työ tarjoaa runsaasti oivaltavia analyysiesimerkkejä. Työssä taustalla oleva metateoreettinen käsitys pitää sisällään kielen reflektiivisyyden. Tämä mahdollistaa ja tekee perustelluksi tutkijan intuition käytön analyysissä. Tässä mielessä Visakon tutkimus on myös huomion arvoinen metateoreettinen kannanotto juuri kieli-intuitioita ja kielen ontologis-episteemistä luonnetta koskien.

Visakon väitöskirja on merkittävä puheenvuoro keskustelussa kielen ja erityisesti kielellisen merkityksen sosiaalisuudesta. Visakon esittelemä ja analyysissään käyttämä peircelanden pragmatistinen semioottinen teoria jakaa monia piirteitä muiden elävien suuntausten, kuten diskurssianalyysin ja keskusteluntutkimuksen, kanssa. Visakko ei vertaile omaa työnsä muihin ajankohtaisiin näkökulmiin. Tämän voi nähdä työn ainoana merkittävänä puutteena. Visakon työssä keskeiset käsitteet toiminnallisuus, reflektiivisyys ja kognition sosiaalisuus esiintyvät monissa suuntauksissa. Mikä sitten erottaa semioottisen näkökulman muista näkökulmista? Ero kytkeytyy itse kolmijakoiseen merkkiin ja semioosin reflektiivisyyteen. Näin on mahdollista kuvata samalla kertaa monitasoisia semioottisia ontologioita. Merkki ja tulkitsin voivat olla toisaalta hyvin konkreettisia esineitä, mutta myös äärimmäisen abstrakteja kulttuurisia instituutioita ja konventioita. Saman ilmauksen tai kielellisen muodon tulkinnat voivat olla näennäisesti toisensa poissulkevia, mutta mahdollisia todellisuudessa: semioottisen kehyksen vaihtaminen johtaa erilaiseen tulkintaan. Semioosi, vaikka on toiminnallista ja sosiaalista, ei edellytä radikaalin interaktionismin (ks. Linell 1998, luku 4) äärimmäisen konkreettista käyttötilanteen onto-

logiaa. Semioottisessa teoriassa ei tarvitse sitoutua myöskään äärikonstruktivismiin. Yksinkertaistaen tilannetta voisi luonnehtia seuraavasti: tulkintaprosessissa ei ole kyse kielellisen konstruktion liittämisestä käsitteelliseen merkitykseen tai (vastaavasti) tämän suhteen konstruoinnista, vaan merkin indeksisestä yhdistymisestä objektiin – ja sitä kautta tulkitsemisen muodostumisesta. On toivottavaa, että Visakon monella tavalla ansioitunut ja oman teorian sa piirissä täydellisyyttä hipova työ saa jatkajia, jotka kehittelevät teoriaa ja soveltavat sitä uusiin aineistoihin. Arvioni mukaan Visakon työ tarjoaa teorian ja analyysimallin, joka on sovellettavissa minkä tahansa kieliaineuksen kohdalla. Mallin soveltaminen ei kuitenkaan voi olla mekaanista. Semioottinen lähestymistapa vaatii ehkä uuden ajattelutavan omaksumista, mikä taas vaatii myös taustateorian opiskelua. Mutta senkin voi aloittaa Visakon kirjan avulla.

URHO MÄÄTTÄ
etunimi.sukunimi@uta.fi

Lähteet

- ENFIELD, NICK J. – LEVINSON, STEPHEN (toim.) 2006: *Roots of human sociality. Culture, cognition and interaction*. Oxford: Berg.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – JOHANSSON, MARJUT – TANSKANEN, SANNA-KAISA (toim.) 2014: *Kieli verkossa – näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HOLAPPA, ANNE 2011: Kulttuurisen skeema-analyysin mahdollisuudet digirakkauden tutkimisessa. – Ulla Heinonen, Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen (toim.), *Digirakkaus 2.0* s. 159–170. Kulttuuri-tuotannon ja maisemantutkimuksen julkaisut 31. Turku: Turun Yliopisto.
- 2014: Muodokas vai maitovalas? Eihokka ruumiinrakenne suomalaisessa Internetin deittipalveluilmoituksissa. – *J@argonia* 12 s. 16–34.
- JAKOBSON, ROMAN 1990: *On language*. Cambridge (MA): Harvard University Press.
- KOCKELMAN, PAUL 2013: *Agent, person, subject, self. Theory of ontology, interaction, and infrastructure*. Oxford: Oxford University Press.
- LINELL, PER 1998: *Approaching dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.
- MÄÄTTÄ, URHO 2009: Miksi grammatikko unohtaa kulttuurin? – Anna Idström & Sachiko Sosa (toim.), *Kielissä kulttuurin ääni* s. 17–34. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PUTNAM, HILARY 1975: *Mind, language and reality*. Philosophical Papers vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.
- DE SAUSSURE, FERDINAND 2014 [1916]: *Yleisen kielitieteen kurssi*. Suomentanut Tommi Nuopponen. Tampere: Vastapaino.
- SHORT, THOMAS LLOYD 2007: *Peirce's theory of signs*. New York: Cambridge University Press.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 1979: Language structure and linguistic ideology. – R. Cline, W. Hanks & C. Hofbauer (toim.), *In the Elements. A parasession on linguistic units and levels* s. 193–247. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- SINHA, CRIS 1988: *Language and representation. A Socio-naturalistic approach to human development*. London: Harvester Wheatsheaf.
- TOMASELLO, MICHAEL 1999: *The cultural origins of human cognition*. Cambridge (MA): Harvard University Press.
- 2014: *A Natural history of human thinking*. Cambridge (MA): Harvard University Press.